

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

СЕКЦІЯ 15

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ЛІНГВІСТИКИ ПРАВА ТА ЗМІ

Мамич Мирослава Володимирівна, Шевченко-Бітенська Олена Валентинівна	
Нормативність уживання термінів освітньо-професійних програм . . .	676
Колеснік Валентина Олександрівна	
Навчальні заклади в Одесі та Миколаєві початку ХІХ століття в історії інших європейських народів.	679
Завальська Любов Володимирівна, Кісельова Анастасія Андріївна	
Семантичні зміни лексеми «звільнення» та «агресія» в українському медіадискурсі	682
Заєць Ганна Вікторівна	
Лінгвістична компетентність у професійній сфері юриста	685
Назаренко Оксана Миколаївна, Занько Олена Валентинівна	
Мовностилістичні особливості політичних промов Володимира Зеленського.	687
Лук'яненко Валентина Володимирівна, Вадаська Світлана Валеріївна,	
Корбут Оксана Григорівна	
Розвиток навичок критичного мислення студентів засобами проектного навчання на заняттях з англійської мови професійного спрямування	691
Матієнко В'ячеслав Леонідович	
Інтеграція системи вищої освіти України в європейський освітній простір	693

СЕКЦІЯ 16

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Колкутіна Вікторія Вікторівна	
Трансформація комунікативних стратегій і тактик у медіатекстах: до проблеми дефініції	696
Маляренко Тетяна Анатоліївна	
Метод кейс-стаді у дослідженнях конфліктів в інформаційному просторі	699
Скалацька Олена Віталіївна	
Вірусний контент як ефективна комунікація	701
Жугай Віталій Йосипович	
Нові перспективи використання «Твіттер» в українській журналістиці	703

СЕКЦІЯ 15

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ, ЛІНГВІСТИКИ ПРАВА ТА ЗМІ

Керівник секції: завідувач кафедри прикладної лінгвістики,
доктор філологічних наук, професор М. В. Мамич

Секретар секції: лаборант кафедри прикладної лінгвістики Ю. В. Гемба

МАМИЧ МИРОСЛАВА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики, доктор філологічних наук,
професор

ШЕВЧЕНКО-БІТЕНСЬКА ОЛЕНА ВАЛЕНТИНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри іноземних мов, кандидат юридичних наук,
доцент

НОРМАТИВНІСТЬ УЖИВАННЯ ТЕРМІНІВ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ПРОГРАМ

В останні роки дискурс вищої освіти привертає дедалі більшу увагу насамперед у зв'язку з інтенсивністю розвитку терміносистеми освіти в аспектах динаміки її організації, розширення навчальних дисциплін, оновлення методики і практики навчання. Ще один вагомий аспект – входження української вищої освіти у світовий навчально-освітній процес. Саме тому тексти освітньо-професійних програм (скорочено ОПП) потребують особливої уваги і корекції щодо культури мови та стилістики, зокрема динаміки писемної офіційно-ділової практики, ділової комунікації в мережі Інтернет.

Матеріалом дослідження послужили тексти ОПП, створені проектними групами вищих навчальних закладів України для ліцензування та акредитації спеціальності 081 «Право» на здобуття освітнього ступеня бакалавр.

В досліджуваних текстах спостерігаємо відсутність послідовності щодо правильного написання одного з ключових термінів – проект (за «Українським правописом», 2019 р., § 126: звукосполучення [je], [ji], [ju], [ja] у запозичених словах передаємо буквами **є, ї, ю, я**: *конвеєр, плеєр, проект, проекція, суб'єкт* і под.) [4; 157]. Натомість у текстах фіксуємо

різнонаписання: *Розроблено проектною/проектною групою; члени проектної/проектної групи тощо.*

Звертаємо увагу на вживання лапок (лапок-ялинок) при фіксації дати. Зустрічаємо в документах: від «28» січня 2022 р.; від «29» грудня 2021 р. Правопис не регламентує вживання такого знака. На сьогодні маємо керуватися Національним стандартом ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» (чинний від 01.09.2021). Щодо реквізиту «дата» зазначено: дату оформлюють цифровим (07.12.2019; 2019.05.25) або словесно-цифровим (07 грудня 2019 року; 25 травня 2019 р.) способом [1]. Отже, лапки у датуванні не застосовують.

Важливий аспект норми офіційно-ділового стилю – уживання термінів у правильній фонетико-морфологічній формі та з адекватним поняттєвим змістом. Термін *стейкголдер* у проаналізованих текстах іноді уживається як його фонетичний варіант – *стейкхолдер* (stakeholder ['stāk hōldər]). Характерно, що словники не фіксують це слово як юридичний термін. Поняття *стейкголдер* з'явилося в освітньому просторі України 2015 року. У мові-джерелі воно означає «зацікавлену сторону / сторони», а в проєкції на менеджмент освіти – групу осіб: здобувачі вищої освіти (бакалаври, магістри, аспіранти, докторанти), викладачі, співробітники; регіональні органи державної влади, суспільство в цілому, батьки здобувачів вищої освіти, абітурієнти, освітні установи різних типів в межах території університету, місцеві громади, громадські організації та об'єднання. Тобто групу осіб, що залежить від навчального закладу або може на нього впливати. Щодо правопису, то згідно з чинним текстом «звук [h] передаємо переважно буквою г <...>. За традицією в окремих словах, запозичених з європейських та деяких східних мов, [h] і фонетично близькі до нього звуки передаємо буквою х» [4, с. 155]. Фактично чіткої відповіді, як писати саме це слово, не знаходимо. Отже, поки мають право на існування обидва варіанти.

Актуальним є питання сучасної мовної практики – назви осіб за професією, званням, посадою. Чи зростає кількість фемінітивів у офіційно-діловій сфері? За текстами, що вивчалися, відзначаємо переважання форм чоловічого роду в зазначеній функції. Але через недотримання однієї стилістичної лінії, подеколи переліки осіб мішані: переमेжовані і форми осіб чоловічої статі, і фемінітиви. Наприклад: *завідувачка кафедри ... професор, доктор юридичних наук*. Спостерігаємо, що в назві посади, яку обіймає жінка, віддають перевагу фемінітиву.

На сьогодні остаточно не визначено деякі питання терміновживання в ОПІ, зокрема запровадження як родового поняття лексеми *область*. Від укладачів програм вимагають визначення *предметної області*. У значенні 'сфера діяльності чи поширення якогось явища' цю лексему вже давно в дискусіях з культури мови рекомендовано було замінювати *сфера, галузь, зона, царина, ділянка*. Та й академічні словники української мови тлумачать слово *область* тільки у значенні «Частина крвіни, державної території» [2, с. 520].

У цій же частині ОПІ формують *навчальну мету*. Засвідчуємо невинправдане вживання у цьому контексті слова *ціль*. Наприклад:

Цілі навчання – формування у здобувачів вищої освіти інтегральної, загальних і фахових компетентностей, комплексу знань та умінь <...>. Адже слово *мета* вже надійно закріплене в науковій та офіційно-діловій мові саме у значенні‘те, до чого прагнуть’ [3, с. 683].

Ускладнює зміст ОПП невиправдане вживання сполуки *професійні назви робіт* замість *професії, спеціальності*. Пор.: Згідно з чинною редакцією Національного класифікатора України «Класифікатор професій (ДК 003:2010)»: випусник з кваліфікацією «Бакалавр права може працевлаштуватися на посади з наступними **професійними назвами робіт**...

Фіксуємо почасти недотримання сучасних граматичних і лексичних норм у побудові книжних конструкцій, притаманних офіційно-діловій практиці. Йдеться про калькування російських кліше. Наприклад, у такому реченні: *Передумовами внесених змін та доповнень були необхідність **приведення ОПП у відповідність до чинного Стандарту вищої освіти** ...* За сучасними вимогами варто на місці виділеної сполуки вжити вираз *необхідність увідповіднення ОПП чинному Стандарту / необхідність погодження ОПП із чинним Стандартом*.

Недоречним є уживання особової форми дієслова в узагальненому значенні, як-от у реченні «**Програма орієнтується** на сучасні наукові досягнення...» У діловій практиці доречною буде заміна дієслова на безособову форму – *програму зорієнтовано*.

На жаль, є формулювання у деяких розділах ОПП, коли укладачі відступають від стандартів, недоречно вживаючи ті чи інші поняття, пор.: <...> *комунікаційні якості – **зрозуміло** (замість‘чітко’) формулювати думки; толерантно **відноситися** (замість‘ставитися’) та взаємодіяти з різними **типами** (замість‘групами’) людей; структурувати та **модерувати** (замість‘проводити’) зустрічі; вислуховувати та **приймати до уваги** (замість‘брати до уваги’) усі точки зору (як варіант‘погляді’); **грати** (замість‘працювати’) в команді; **передбачати та запобігати ризикам** (замість‘передбачати ризики і запобігати їм’)*.

Отже, аналіз освітніх програм виявив наявність деяких порушень норм сучасної української літературної мови: щодо правопису, лексико-і терміновживання, правил узгодження слів у словосполученнях книжного характеру. Зафіксовано приклади порушення логіки у певних твердженнях, в оформленні думок. Почасти не враховані стилістичні умови функціонування тих чи інших висловів. Щодо ймовірних причин наявності таких недоліків в освітньо-професійних програмах можна зауважити, що вони укладаються з різним ступенем ретельності і відповідальності перед суспільством (а на освітні сайти заходить безліч користувачів – абітурієнтів, студентів, батьків тощо – і читають ці тексти для ознайомлення з напрямками навчання, обсягами освітніх завдань) за відхилення від норм української літературної мови, дотримання яких забезпечує однозначність формулювань, тверджень, їхню чіткість, виразність.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів». https://zakon.help/files/article/11494/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3%204163_2020.pdf

2. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 5. 670 с. <http://sum.in.ua/s/oblastj>
3. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4. 720 с. <http://sum.in.ua/s/meta>
4. Український правопис. Київ, 2019. 391 с.

Ключові слова: норма, термін, правопис, офіційно-діловий стиль, норма, стилістична помилка.

Key words: norm, term, spelling, official-business style, stylistic norm, stylistic error.

КОЛЕСНИК ВАЛЕНТИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри прикладної лінгвістики, доктор філологічних наук*

НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ В ОДЕСІ ТА МИКОЛАЄВІ ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ В ІСТОРІЇ ІНШИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ

Досліджуючи питання про навчання молоді у навчальних закладах України, дослідники розкривають внесок випускників українських вузів у розвиток науки і культури інших народів та у відродженні незалежних держав в Європі. У ХІХ ст. Одеса і Миколаїв були одними з головних освітніх центрів в Європі. Серед учбових закладів в 20–50 рр. ХІХ ст. особливої уваги сучасників заслуговує Рішельєвський ліцей в Одесі та Південнослов'янський пансіон Тодора Мінкова у Миколаєві.

Коли Рішельє прибув до Одеси, в місті не було жодного навчального закладу. За роки його правління в місті були створені Благородний інститут (чоловічий та жіночий), Єврейське училища, кілька іноземних пансіонів, Грецьке торгове училище. Учителем в Грецькому комерційному училищі до 1820 г. був відомий болгарський філолог Никола Піколо з міста Тирново. Але герцог мріяв про такий навчальний заклад, який за своїм рівнем мав би бути рівний університету. І це був Ліцей, який пізніше назвали Рішельєвським.

Першим директором Рішельєвського ліцею з 1817 по 1820 рр. був абат Шарль Ніколь. У 1837 р. в Ліцеї були запроваджені відділення – фізико-математичний та юридичний. Пізніше до Ліцею приєднали Училище східних мов. А в 1841 р. створено камеральне відділення, яке готувало державних службовців та юристів у галузі державного та приватного права. Випускники Рішельєвського ліцею стали видатними громадськими діячами, педагогами, освітянами. Зокрема виявляють серед них такі відомі особистості, як: вчений-мовознавець, професор і перший ректор Софійського університету А. Теодоров-Балап; математик Василь Кирилов Василев, який закінчив Новоросійський університет і став одним із засновників фізико-математичного товариства в Софії; історик Димитр Агура – професор і ректор Софійського університету, лікар Богомол Василев Берон; ботанік Стефан Георгієв;